

// **ANDREW HAIGH**

A melankólia mestere

// **KOVÁCS KATA**

A LONDONI ESZKORTFIÚTÓL A SARKVIDÉKI BÁLNAVADÁSZOKIG, ANDREW HAIGH ÖSSZES HŐSÉT ÖSSZEKÖTI A SZOMORÚ VÁGYAKOZÁS EGY MÁSIK ÉLET IRÁNT.

Mi sem áll távolabb tőle a meleg filmrendező sztereotípiájánál, rövid, de kompakt filmográfiájából mégis süt a meg nem értettség. A britek François Ozonjaként emlegetett Andrew Haigh ugyan homoszexuális témájú filmekkel (*Greek Pete*, 2009; *Hétvége*, 2011) és egy melegéről szóló, közönségkedvenc sorozattal (*Keresem...*, 2014) vált ismertté, eddigi legismertebb munkáját mégis egy heteroszexuális pár kapcsolati válságáról készítette, női nézőpontból (*45 év*, 2015). Az utóbbi években egészen új témák felé fordult: civilizáció és természet kapcsolatát, a kozmikus magányt és az emberfeletti indulatokat vizsgálja (*Lean on Pete*, 2017; *The North Water*, 2021).

Első egész estés filmjét, a *Greek Pete*-et amatőrökkel, improvizációs technikával forgatta a szexipar fizikailag-érzelmileg kizsigelő, legmélyebb bugyraiban, egy feltörekvő londoni eszkortfiúról. A srác azzal a szándékkal kezd el a nagyvárosban dolgozni, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a lehető legtöbb pénzt keresse, ám hiába a hamar jött siker, egyre magányosabb lesz. Pete egyszerű, ártatlan srác, akit nem munkája embertelensége lep meg, hanem az, hogy a munkán kívül nem képes valódi kapcsolatokat létesíteni. Haigh a főhős elemi természetességét állítja kontrasztba az általa felfedezni kívánt világ terheltségével és mesterkélttségével, ez a koncepció pedig későbbi munkáiban, sokszorosan átértelmezve és más kontextusba emelve is visszaköszön. A hardcore szexjelenetek miatt sokan felfigyeltek a filmre, őszinte, ítéletmentes látásmódja miatt a filmesek és a meleg közösség egyaránt elismerte (a

Londoni Lesbikus és Meleg Filmfesztiválon mutatták be.) Az egy éves időkeretbe illesztett történet egyfajta előtanulmányként szolgált Haigh második nagyjátékfilmjéhez, a pár napos románcot elmesélő *Hétvége*hez, de előkészítette a későbbi filmjei egyes karaktereit is.

MI LETT VOLNA, HA

A Linklater-féle *Before*-trilógia családfájába illő *Hétvége* ifjúkori szerelmi történetéből is süt az ártatlanság, ám teljesen áthangolja a *Greek Pete*-ből szintén ismerős fájdalom és az eleve elrendelt lemondás vesztesége. A két fiú, Russell és Glen egyesítés kalandnak induló románc, mivel egyikük a hét végén valószínűleg végleg a tengerentútra utazik, mély és szenvedélyes melodrámmá válik. Haigh jó érzékkel elegyíti a komor, hullámzó érzelmeket a kisrealista ábrázolásmóddal. A sivár lakótelepen ébredő pár számára nyilvánvalóan mindennapos, hogy valaki „queer” bekiabálással ébreszti őket, és a meleg identitásról, másságról szóló, helyenként zavaróan direkt, politikai kommentárok az egész filmet áthatják. A srácok a hétvégét bárókban és az ágyban töltik, Russell bolhapiacról összeszedett, az otthonosság iránti nosztalgiaát árasztó holmijai között beszélgetnek, drogoznak és szexelnek. Glen egy galériában dolgozik, és saját művészeti projekteken is dolgozik, amelyhez interjúkat készít Russellel. A gyakran didaktikusnak ható szituációt a két színész (Tom Cullen, Chris New) üde, kedves jelenléte teszi hittelessé. A szereplők a Haigh számára is oly fontos témákról diskurálnak: a coming outról, a szegényről, arról,

hogy a melegek mások előtt miért nem beszélnek soha a szexről (pedig a hetero fiatalok bátran kérkednek kalandjaikkal), vagy épp, hogy a meleg szexről szóló művészeti projekteket miért nem övezi akkora érdeklődés, mint a heteroszexuálisokról szólókat. A különleges hangulatú állóképek, a hosszú dialógusok (*pillow talk*), játékos, humoros jelenetek intim közeget hoznak létre, de az alaphangulatot a fiúk szomorúsága adja. A zárás Haigh filmes pályakezdésére is visszautal – gyakornokként volt jelen a felidézett *Notting Hill* forgatásán.

A *Hétvége* párdarabja a 45 évnél, amely a két főszereplőnek, Charlotte Ramplingnak és Tom Courtenay-nak berlini Arany Medvéket, Ramplingnak Oscar-jelölést is hozott. (Az Ozonnal való párhuzamra erősített rá a színésznő szerepeltetése a *Homok alatt*hoz atmoszférájában és stílusában is hasonlító moziban.) Mi lett volna, ha Russell és Glen egy városban marad? Mi lett volna, ha Kate és Geoff házassága el sem kezdődik? Egy hétvégés szerelmi történet után fél évszázadnyi házasság évfordulós drámája, a két egymásra következő munka ugyanazt a kérdést járja körül, ám két, szélsőségesen különböző életszakasz viszonylatában. Haigh a most is precíz időkeretre (egy hét) komponált cselekményét a hosszútávú kapcsolat és az öregedés nem túl trendi témáira fűzi fel. A hangsúlyosan női nézőpontból fogalmazó melodrámban a norfolki pár évfordulója hetén kapja a hírt, hogy a férfi fél évszázaddal korábban elhunyt menyasszonyának holtteste előkerült. A lány terhes volt, amikor a hegyi baleset érte, és most egy megolvadt hegyi gleccserben találtak rá. A korábban a férfi bypassműtete miatt elhalasztott ünnepségre készülve hirtelen mindketten megkérdejelezzik kapcsolatuk és egész életük érvényességét.

A rendező ezúttal is az apró, köznap gesztusok, hangulatok, életképek és az intim dialógusok váltogatásával építi fel a karaktereket. Központi témája az idő: sorjáznak a ketyegő órák, az idő múlására reflektáló motívumok. Kate ajándékot keres a férjének, végül mégsem vesz karórát. A film végén, a taxiban el is hangzik: „Órát akartam venni. Gondoltam, belegravírozhatok valamit. De sajnos nem tudtam, mit írjak.” – „Jobban szeretem, ha nem tu-

dom, mennyi az idő.” A film alapjául szolgáló David Constantine-novellát (*In Another Country*) Haigh jócskán átírta, a szöveg a kilencvenes években játszódik, a szereplők jóval idősebbek (a nyolcvanas éveikben járnak), a történet pedig a férfire fókuszál. (A filmbeli női szemszög miatt így aztán Haigh ismét nem úszta meg a szexuális orientációja felemlegetését.) A *Hétvége* viszonylag tempós, kézikamerás világát jóval statikusabb, komótosabb képi világ és ritmus váltja: a főszereplők korával együtt a lendület is változik. Haigh itt már kifejezetten szeretné, ha nem csak meleg rendezőként tartanák számon, ahogyan a Sight and Soundnak fogalmazott: „A *Hétvége* két pasiról szól, egy meleg kapcsolat története. Mivel én is meleg vagyok, a saját melegségem annyira már nem érdekel. Ez a történet kizárólag róluk szólt. Mégis, mikor a film elkészült, mindenki azt mondta, 'ó, ez a film a melegokról szól'. A 45 évvel lehetőséget kaptam, hogy párkapcsolati témákat más kontextusban vizsgáljak. A szexualitás kérdése nem árnyékolta be az egész filmet, és így talán világosabban tudtam fogalmazni.”

A BÁLNAVADÁSZ MAGÁNYA

Ezek után készítette el az HBO „meleg *Girls*” sorozatát, a *Keresem...*-et. A szériát a kritikusok a – nem feltétlen dicséretnek szánt – „post-gay” kifejezéssel illeték: szereplőinek meleg voltában már nincsen semmi rendhagyó, hiszen, ahogyan a korszellem diktálja, a melegség már nem kiemelkedő szocio-kulturális téma, és nem is feltétlen az identitás alapvető, meghatározó része. A *Keresem...* – mint ahogyan Haigh legtöbb filmje is – leginkább egyszerű, mindennapos dolgokra koncentrál, a nincstlen-itt-semmi-látnivaló érzése fonódik össze benne a normális, modern meleg férfi tapasztalataival. Úgy jó nézni, mint egy szelfit – írta a Slate kritikusa. A legtöbbben éppen ezért udvariasnak és kényelmesnek tartották, de unalmasnak is.

A természet ártatlan, az ember pedig kegyetlen. A rendező újabb munkáival más témák felé fordult: az állatvilág legyőzhetetlen vadsága és az emberben rejlő tomboló indulatok kapcsolatát helyezi a középpontba. Sajgóan magányos hősei tükörkép-totemállataikkal

„Központi témája az idő”

(Andrew Haigh: *Hétvége* – Tom Cullen és Chris New)

találkozva felismerik magukban az állati ösztönöket, majd – néhányan legalábbis – képesek azokon felülemelkedni. A *Willy Vlautin* regényéből készült *Lean on Pete* hőse, Charlie (Charlie Plummer) lecsúszott apjával él, anyja elhagyta. Egy versenyistállóban kezd nyári munkát, ahol életében először éri el a valahová tartozás érzése, és megszereti a kiöregedőfélben lévő versenylovat, *Lean on Pete*-et. A fiú apját egy éjszaka megtámadják, kórházba kerül és meghal, és amikor a ló sem kell már senkinek többé, Charlie vele együtt kezd el a sivatagon át vándorolni, hogy megkeresse rég elvesztett nagynénjét. A komor, feszült road movie egyben az ő kiábrándult felnőtté- és felszabadulástörténete, megnyerően komfortos happy enddel. Haigh gyors vázlatát dobja fel annak, hogyan válik egy jóra való fiatal néhány traumatikus esemény és szerencsétlen döntés hatására reménytelen csavargóvá, bűnözővé. Charlie elkövet ugyan ezt-azt, mégis elementárisan ártatlan és igazságszerető – ugyanaz a sokat látott, mégis tiszta fiú, akit a *Greek Pete*-ből, a *Hétvégéből*, vagy éppen Donna Tarrt *Az aranyipinty*éből is ismerünk. Ám míg Tarrt regényének

csak egy felületes filmadaptáció jutott, Haigh gazdag szerzői képzeletével színezi át a melankolikus történetet. Charlie figurája önmagában beszédes, egyetlen pillantása, mozdulata érzékelteti a belső történéseket – Haigh a 45 évben már bizonyította, hogy a szinte eszköztelen karakterábrázolás mestere – így aztán fűlsértő amikor túlmagyaráz (például a sivatagban monológot intéz a lóhoz). A film az egyszerű gesztusokon keresztül ábrázolja a fiút, a hosszan kitarított, lírai plánok pedig tökéletesen írják le a belső vívódást és a magányt.

A Melville, Conrad és Cormac McCarthy nyomdokain jár Ian McGuire regénye, az *Északi vizeken* egy óriási, baljósan induló tizenkilencedik századi bálnavadász expedícióról szól. Kalandregény és krimi, brutálisan naturalista beszámoló és fájdalmas visszatekintés a sarkvidéki vadászok múltba vesző, 1850-es évek előtti világára. A félel-

metes útra induló Volunteer fedélzetén ott van az ír hajóorvos, Patrick Sumner (Jack O'Connell) és a szigonyos Henry Drax (Colin Farrell) – hogy közülük melyik a legénységére is rátámadó,

„fajtalankodó” örült – ezt az olvasó az első fejezettől tudja, a könyv nem a nyomozással bilincsel le. A túlélésért folytatott emberfeletti küzdelem, a túróképesség és a határok végsőig feszítése a fő témája, mely a rendezőt és munkatársait messze nem csupán elméleti síkon foglalkoztatta. Ennyire északon még egyetlen stáb sem forgatott sorozatot, a Jeges-tenger magasán fekvő szigetcsoportjai között maguk is fókák, bálnák és jegesmedvék között dolgoztak.

Haigh számára a regény egyik kulcsmotívuma ismét az idő: a bálnavadászat letűnt világának nosztalgija, vagy épp maga a hidegvérrel lemészárolt bálna képe, amely maga is az idő fogalmával összefonódó szimbólum – ha nem háborgatják, akár több emberöltőt, a civilizáció korszakváltásait is túléli. A Volunteer fedélzetén ugyanakkor központi téma a *Greek*

„Egyszerű gesztusokon keresztül ábrázol”

(Andrew Haigh: 45 év – Tom Courtenay és Charlotte Rampling)

a homoszexualitást, mint a bűnözést, ám a szélsőséges körülmények hatására nemcsak az erotika, de szinte minden alapvető társadalmi elvárás marginális a számukra. A már-már avantgárd meszárlások, extrém kalandok, emberi mivoltukból kivetkőzött férfiak, a narratíva extrém, hallucináció-szerű jelenetei, például, amikor Sumner véget nem érő ködben üldözi a jegesmedvét – egyértelművé teszik, hogy Haigh a kommersz televíziózástól igen távolra pozícionálta a naturalista részletekben és megdöbbenő jelenetekben gazdag regény adaptációját. A 45 év jégbe fagyott lánymetaforáját szépen visszhangozza az *Északi vizeken* lenyűgöző csúcspontját jelentő kép, melyen a félig megfagyott Sumner a sarki vihar előtt a leölt, kibelezett medve testébe menekül, miután kiontott vérével melegítette fel saját magát. A határok ember és

Pete-ből és a *Lean on Pete*-ből is ismert kérdés: meddig mehet el az egyén, hogy kiverelkedje magát az anyagi lecsúszottságból és a mellőzöttségből? A hajó férfiközössége jobban megveti

állat, életben maradás és pusztulás között elmosódnak. Sumner állata a medve, Charlie-é Lean on Pete – a két történetet összeköti a gondolat, hogy a természet brutalitásán messze túltesz az emberi kegyetlenség.

Haigh igazi terepe a kisrealizmus, az egyszerű gesztusok, mindennapi események, a csendesen megmutatott vagy rejtve tartott érzelmek, ugyanakkor az ordító, elementáris dráma is gond nélkül megy neki. Nem csupán nyilatkozatai, de szereplői is gyakran szólnak arról, óhatatlan, hogy minél több a meleg szál egy filmben, annál szűkebb közönség fog iránta érdeklődni. A *Hétvége* idején még teljesen elképzelhetetlen volt, hogy öt évvel később a *Holdfényt* (2016) Oscar-díjjal fogják jutalmazni, Haigh pedig hiába távolodik el a meleg témáktól, a queer mozi úttörői között tartják számon. Rendre elmondja, hogy generációjában még mindig óriási a fájdalom, a szégyen és az öngyűlölet – legalábbis tudat alatt – a melegség miatt. Munkáiban ezt a mindent átható életérzést egyre távolabbról és elemeltebben, nem feltétlen *queer* közegben ábrázolva rögzíti. •